

การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา
Respect Human Dignity in Buddhism

พระอธิการรณัฐวร คุณวโร (ถาวรศักดิ์)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phra-Atikan Natthaworn Kunawaro (Thawornsak)
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
E-mail : Raungsak2533@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องมีวัตถุประสงค์ คือ 1) แนวคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในทัศนะตามศาสตร์สมัยใหม่ 2) แนวคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา และ 3) การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ โดยใช้เอกสาร หนังสือผลการวิจัยพบว่า 1) หลักสิทธิมนุษยชนได้กล่าวถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์พื้นฐานไว้ 6 ประการ คือ (1) สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ (2) สิทธิการศึกษา (3) สิทธิการทำงาน (4) สิทธิเสรีภาพ (5) สิทธิในทรัพย์สิน และ (6) สิทธิในสัญญาประชาคม 2) พุทธศาสนาเป็นเครื่องชี้ทางที่นำไปสู่ขบวนการปฏิรูปสังคมให้เกิดเสรีภาพและความยุติธรรมโดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการนำมนุษย์ไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ 3) พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนามนุษย์ คือ การเข้าถึงความหลุดพ้น และมีหลักธรรมในการสร้างเสริมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ เบญจศีล เบญจธรรม กุศลกรรมบถ 10 และมรรค

คำสำคัญ : การเคารพ; ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์; พระพุทธศาสนา

Abstracts

The objectives of this research were 1) the concept of human dignity in view of modern science, 2) the concept of human dignity in Buddhism, and 3) respect for human dignity in Buddhism. It is a study using documented research methodology. study primary information and secondary data using documents, books, the results of the research found that 1) human rights principles addressed 6 fundamental human dignity: (1) the right to live (2) the right to education (3) the right Work (4) rights and liberties (5) property rights and (6) social contract rights 2) Buddhism is a guide that leads to a social reform movement to achieve liberty and justice with the ultimate goal of leading human beings. leading to liberation from suffering. 3) Buddhism has spoken about human dignity. The ultimate goal of human development is

* วันที่รับบทความ: 23 ตุลาคม 2564; วันที่แก้ไขบทความ 5 พฤศจิกายน 2564; วันที่ตอบรับบทความ: 7 พฤศจิกายน 2564

Received: October 23, 2021; Revised: November 5, 2021; Accepted: November 7, 2021

reaching liberation. and there are principles of dharma to enhance human dignity, namely: Benchasila, Benchamatham, 10 wholesome karma, and the path.

Keywords : Respect; Human Dignity; Buddhism

บทนำ

มนุษย์ทุกคนพึงมีในฐานะที่เป็นมนุษย์แต่สิทธิของมนุษย์ก็เกี่ยวข้องกับอดีต ตั้งแต่มีการกำเนิดมนุษย์ขึ้นมาในโลกนี้ ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว ก็มีแต่ธรรมชาติเท่านั้นที่อยู่ล้อมรอบมนุษย์ ในระยะเริ่มแรกมนุษย์ก็คงจะไม่แตกต่างไปจากสัตว์ซึ่งต่างก็จะต้องดิ้นรนเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอด ต่อมาเมื่อมนุษย์มีความเจริญก้าวหน้าขึ้น มีการอยู่กันเป็นกลุ่ม เป็นครอบครัว เป็นชนเผ่า เป็นรัฐตามลำดับ ความไม่เป็นธรรมก็เกิดขึ้นในระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวาย ความไม่สงบสุข ความเอาเปรียบ ความขัดแย้งรุนแรงเกิดขึ้น บางครั้งถึงขนาดเป็นการป่าเถื่อนไม่มีมนุษยธรรมมนุษย์ ดังนั้น ตามที่เสนห์ จามริก (2545 : 37) กล่าวว่า “การที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองมีความปลอดภัยตลอดจนได้รับสิทธิต่างๆ ของตนเองจะมีของมนุษย์จึงได้พิจารณาถึงสิทธิตามธรรมชาติ สำหรับแนวคิดในเรื่องสิทธิตามธรรมชาตินี้เป็นที่มาอันสำคัญยิ่งของสิทธิมนุษยชน”

แนวคิดหลักที่ว่า “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน มนุษย์มีสิทธิบางประการที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิดจนกระทั่งถึงแก่ความตาย สิทธิดังกล่าวได้แก่สิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกาย และความเสมอภาคซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่อาจโอนให้แก่กันได้และใครจะล่วงละเมิดมิได้ หากมีการล่วงละเมิดก็อาจจะก่อให้เกิดอันตราย หรือกระทบกระเทือนเสื่อมเสียต่อสภาพของความเป็นมนุษย์” (สมชาย กษิติประดิษฐ์, 2544 : 5) หลักพุทธจริยธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่สูงกว่าความเป็นมนุษย์ในแง่ที่ว่า หลักจริยธรรมไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อให้มนุษย์มีสิทธิเพื่อมีชีวิตอยู่ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติเท่านั้น หากแต่ความเป็นมนุษย์ควรมีเป้าหมายที่สูงส่งกว่า คือการมีศีลธรรมและการใช้ศีลธรรมในการดำรงตนอยู่ในสังคม การพัฒนาตนให้เกิดความหลุดพ้นจากโลกที่เรียกว่า “วัฏจักร” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2536 : 30–31)

ความสำคัญของเรื่องนี้ จะทำให้มนุษย์ได้รู้ถึงสิทธิ หน้าที่ การแสดงออกต่อบุคคลอื่นที่เข้าใจเขาใจเราว่า คนอื่นก็รักสุข เกลียดทุกข์ฉนั้นใด เราก็ฉนั้นนั้น มนุษย์มีสิทธิตามธรรมชาติที่จะมีชีวิตอยู่ มีความกลัวภัย มีความต้องการทางเพศ มีความเกียรติยศ ชื่อเสียง ความสำเร็จในชีวิต ที่สำคัญคือ ความสุขที่ทุกชีวิตต้องการตามพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 5 ว่า “ฝูงชนกำเนิดคล้าย คลึงกัน ใหญ่ย่อมเพศผิวพรรณ แผกบ้าง ความรู้อาจเรียนทันกันหมด เว้นแต่ชั่วดีกระด้างหอนแก่ฤไหว” โลกนี้ดิกกล่าวว่า “มนุษย์และสัตว์มีความเหมือนกันสามอย่าง คือ ต้องการอาหาร ความต้องการพักผ่อนนอนหลับ ความกลัวภัยและความต้องการสืบพันธุ์ แต่จะต่างกันคือ มนุษย์มีธรรมะ ถ้ามนุษย์ไม่มีธรรมะ ก็ไม่ต่างอะไรกับสัตว์” (พระครูสิริรัตนานูวัตร, 2555 : 37) นั่นเอง จากที่ได้กล่าวมาแล้วผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำวิจัยเรื่อง “การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ใน

พระพุทธศาสนา” เพื่อศึกษาความสำคัญหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมหลักสิทธิมนุษยชนของประชาชน ในด้านกฎหมาย ด้านศาสนา ด้านสังคม และด้านสาธารณสุข เพื่อเป็นแนวทางในการ พัฒนา และส่งเสริมหลักสิทธิมนุษยชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

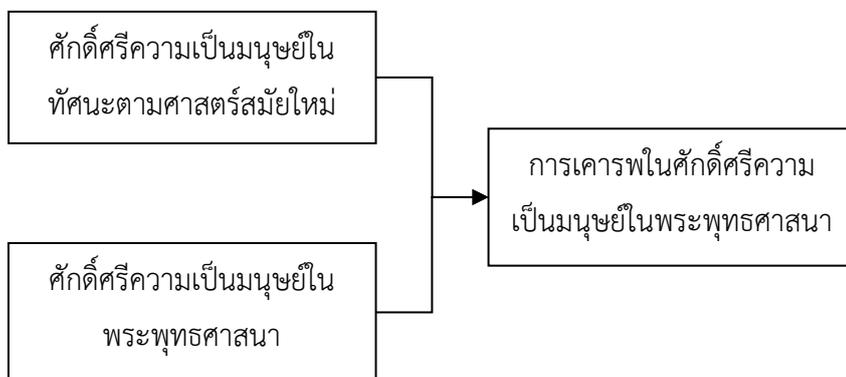
1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในทัศนะตามศาสตร์สมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา
3. เพื่อศึกษาการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา” เป็นการศึกษาโดยการ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Data) คือ การรวบรวมจากพระไตรปิฎก (ภาษาไทย) และหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาตำแหน่งต่าง ๆ และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสือวารสารบทความงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับหลักการแนวคิดทฤษฎี
2. วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้ จัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) การแสดงข้อมูล (Data Display) และการหาข้อสรุป ตีความและตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิจัย (Conclusion, Interpretation and Verification)
3. สรุปผลการวิจัยนำเสนอหลักการ กระบวนการการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนาและข้อเสนอแนะ

กรอบแนวคิดในการวิจัย



แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในทัศนะตามศาสตร์สมัยใหม่

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากพระไตรปิฎก (ภาษาไทย) และหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนา และข้อมูลทุติยภูมิจากหนังสือ วารสาร บทความงานวิจัยต่าง ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย พบว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามศาสตร์ทั่วไป เป็นคำเดียวที่สื่อถึงสิทธิที่ติดมาตั้งแต่เกิดเป็นเองโดยธรรมชาติ โดยจะโอนสิทธิให้แก่กันไม่ได้ หรือ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของมนุษย์ ที่ต้องได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ เป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่พึงมี เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า เป็นสิทธิที่ได้รับการยอมรับจากนานาประเทศโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ อายุ ภาษา ศาสนา สถานภาพทางกายและสุขภาพ รวมทั้งความเชื่อทางการเมืองหรือความเชื่ออื่น ๆ ที่ขึ้นกับพื้นฐานทางสังคม สิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งที่ไม่สามารถถ่ายถอดหรือโอนให้แก่ผู้อื่นได้ หากมีการล่วงละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนย่อมจะได้รับการรับรองและคุ้มครองจากกฎหมาย เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย และความมั่นคงปลอดภัย สิทธิในการถือครองทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิในการเคลื่อนไหวและในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย เป็นต้น นอกจากนี้สิทธิมนุษยชนยังหมายถึง สิทธิที่พึงมีเพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพ คุณภาพชีวิต เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เช่น สิทธิในการเลือกนับถือศาสนา สิทธิในการเลือกที่จะประกอบอาชีพ สิทธิในการแสดงความคิดเห็น ตลอดจนสิทธิในการมีส่วนร่วมในทางการเมือง เป็นต้น สิทธิมนุษยชนจึงประกอบไปด้วยสิทธิต่าง ๆ ครอบคลุมวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกคนตั้งแต่เกิดจนตาย สิทธิที่ต้องการคุ้มครอง คือ การคุ้มครองบุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิต ในเสรีภาพและในความมั่นคงแห่งร่างกาย

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือสิทธิมนุษยชน คือ สิทธิความเป็นมนุษย์หรือสิทธิในความเป็นคนอันเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ ทุกคนที่เกิดมามีสิทธิติดตัวมาตั้งแต่เกิด สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ไม่สามารถโอนให้แก่กันได้และไม่มีบุคคล องค์กร หรือแม้แต่วิชาสามารถล่วงละเมิดความเป็นมนุษย์นี้ได้ สิทธิในความเป็นมนุษย์เป็นของทุกคนไม่เลือกว่าจะมีเชื้อชาติ แหล่งกำเนิด เพศ อายุ สีผิว ที่แตกต่างกันหรือ ยากดมีเงิน หรือเป็นคนพิการ สิทธิมนุษยชนไม่มีพรมแดน ไม่มีความแตกต่างใดๆ หมายถึง สิทธิต่างๆ ที่มนุษย์แต่ละคนได้มาเริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย และทุกคนสามารถปฏิบัติตามสิทธิมนุษยชนได้โดยชอบธรรมถูกต้องตามบทบัญญัติต่างๆ ที่ตราขึ้นในสังคมโลกมนุษย์ ถึงแม้จะว่าสิทธิมนุษยชนนั้นก็มีความอยู่ในตัวเช่นกัน ได้แก่ ความรู้สึกผิดชอบของมนุษย์ หรือทางจริยธรรมที่มนุษย์ตระหนักว่า สิทธิมนุษยชนน่าจะเป็นมาตรฐานขั้นต่ำสุดที่มนุษย์ควรปฏิบัติตามกัน หรือเป็นหน้าที่ที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อมนุษยชาติทั่วโลก อันเป็นรากฐานแห่งเสรีภาพและสันติภาพของโลก สังคมทุกสังคม ต่างมีโครงสร้างและหน้าที่ เป็นกติกาสังคม มีโครงสร้างและหน้าที่ ตามภาระและข้อกำหนด สังคมจึงต้องมีโครงสร้างและหน้าที่ ทำหน้าที่ตามธรรมชาติ รักษาสิทธิตามโครงสร้างทางสังคมและกฎหมาย

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ได้เป็นคำที่มีลักษณะเป็นการประเมินค่านิยม (Value Judgment) เพราะการกล่าวในลักษณะการประเมินคุณค่าย่อมเป็นขยายขอบเขตของความหมายออกไปโดยไม่มีที่สิ้นสุดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม(Common Good) แต่ความสุขส่วนรวมอาจไม่ได้เป็นกติการ่วมแต่สิทธิและเสรีภาพควรหมายถึงหลักการที่ได้มีการยอมรับโดยกลุ่มผลประโยชน์ทุกกลุ่มว่าตนได้รับผลประโยชน์ที่ยุติธรรมจากการปฏิบัติตามกติการ่วมนั้น ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของปัจเจกบุคคลกับเป้าหมายของรัฐในความเกี่ยวข้องเรื่องหน้าที่อำนาจและบทบาทนั้นขึ้นอยู่กับว่าจะให้ความสำคัญกับอะไรกล่าวคือ จะให้ความสำคัญกับบทบาทของใครรัฐหรือปัจเจกบุคคลและในการพิจารณานั้นจะพิจารณาในแง่ไหนจริยธรรมหรือกฎหมายความแตกต่างทางด้านสังคมความเหลื่อมล้ำของบุคคลอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านสถานะของบุคคลทำให้เกิดข้อเรียกร้องในเรื่องของความเสมอภาคซึ่งเท่ากับว่าเป็นการจำกัดอำนาจของนครวยและนั่นเท่ากับว่าความร่ำรวยมั่งคั่งไม่ใช่ที่มาของอำนาจทางการเมืองที่แท้จริงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องคุ้มครองผู้ด้อยโอกาสจากการกดขี่ของนครวยหรือผู้ที่แข็งแรงกว่าดังนั้นแนวคิดเรื่องความยุติธรรมจึงถูกอธิบายด้วยแนวคิดเรื่องความเสมอภาคถึงแม้ว่าอุดมคติเรื่องสิทธิและเสรีภาพจะเป็นเรื่องที่ยากที่จะเข้าถึงได้อย่างสมบูรณ์แต่ปัจเจกชนและสังคมไทยจะต้องพยายามหาทางเข้าถึงเป้าหมายนั้นให้ได้หรืออย่างน้อยให้ใกล้เคียงที่สุดเท่าที่จะทำได้

2. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากพระไตรปิฎก (ภาษาไทย) และหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนา และข้อมูลทุติยภูมิจากหนังสือ วารสาร บทความงานวิจัยต่าง ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย พบว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนาโดยพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องชี้ทางที่นำไปสู่ขบวนการปฏิรูปสังคมให้

เกิดเสรีภาพและความยุติธรรมโดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการนำมนุษย์ไปสู่การหลุดพ้น เป็นการหลุดพ้นจากพลังของธรรมชาติและจากอำนาจครอบงำของอภิสิทธิ์ชนหรือกลุ่มอภิสิทธิ์ จึงต้องไปด้วยกันถึงจะเป็นเครื่องแสดงถึงความก้าวหน้าของมนุษยชาติเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์เป็นอิสระจากพลังงานธรรมชาติมากขึ้นตามลำดับซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางพุทธศาสนาที่ถือว่าชีวิตขึ้นอยู่กับภาวะผันผวนทางกายภาพอันได้แก่การเกิด แก่ เจ็บตาย จากการเกิดขึ้นของชีวิตเอง อาจกล่าวได้ว่า การหลุดพ้นและเสรีภาพที่แท้จริงคือการหลุดพ้นและเสรีภาพที่มาจากภายในของมนุษย์และในความสัมพันธ์ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเองนอกจากนี้แนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพในปัจจุบันยังเป็นเพียงการรองรับสิทธิและเสรีภาพในความทะยานอยากและช่วงชิงสิ่งที่พุทธศาสนาถือว่าเป็นภาพลวงตาและอนิจจังเท่านั้น ดังนั้นสิทธิมนุษยชนจึงถูกนำไปใช้ในทางที่ผิดเพื่อจุดประสงค์ในการปกป้องรักษาตนเอง หรือกระทำการต่างๆตามใจชอบเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนต้องการหรือที่ร้ายแรงที่สุดอาจรวมถึงการทำลายเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง หลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ ความรู้ซึ่งเป็นแนวทางนำไปสู่คุณค่าที่แท้จริงของมนุษย์ ความรู้หรือการตื่นขึ้นมารู้จักตนเองเป็นก้าวแรกที่สำคัญที่จะทำให้เราออกไปจากอึดอัดหรือการยึดมั่นในตนเองเพื่อที่คนเราจะสามารถดำรงชีวิตได้อย่างอิสระและหลุดพ้นจากการครอบงำโดยสิ่งอื่นอย่างแท้จริง ทางด้านปมการแบ่งแยกส่วนที่เหนือกว่าหรือด้อยกว่าเป็นปัญหาที่มีมาช้านานแล้วในสังคม แต่ในทางพุทธศาสนามนุษย์จะสามารถบรรลุความสมบูรณ์ของมนุษย์ได้โดยไม่มีการแบ่งแยกในเรื่องของชนชั้น เชื้อชาติ และเพศ ดังนั้นปัญหาเรื่องการแบ่งแยกดังกล่าวจึงเป็นทุกข์ที่มนุษย์จะต้องกำจัดออกไป

พุทธศาสนายังให้คุณค่าในเรื่องความรู้จักพอประมาณหรือทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) หรือมรรคมีองค์ 8 ประการ มีสัมมาทิฐิเป็นต้น มีสัมมาสมาธิในที่สุด และมุ่งไปสู่การดับทุกข์และการหลุดพ้นจากตัวตนที่เป็นอนิจจัง การหลุดพ้นจากตัวตนเพื่อแสวงหาตัวตนที่แท้จริงนั้น จะกระทำสำเร็จและบรรลุผลได้ก็แต่โดยความพยายามและกรรมของแต่ละบุคคลโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการบังคับบัญชาหรือการควบคุมจากภายนอก อย่างมากที่สุดคนเราอาจต้องการเพียงแค่การชี้แนะแนวทางในการคิด สิทธิบังคับไม่ว่าในรูปแบบใดก็เป็นที่ยังเกี่ยวสำหรับพุทธศาสนา หลักความหลุดพ้นเป็นแนวความคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชนของทฤษฎีวิวัฒนาการที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายสูงสุดของพุทธศาสนา แต่พุทธศาสนาไม่ได้ไกลและลึกซึ้งกว่าโดยมองเข้าไปถึงความหลุดพ้นจากตัวตนที่เป็นอนิจจังไปสู่ตัวตนที่แท้จริงไม่เพียงแต่หลุดพ้นจากการครอบงำภายนอกเท่านั้น จึงถือได้ว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนแห่งการดำรงชีวิตที่มีคุณค่าและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริง หากเรานำหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนามาปรับใช้ควบคู่กับหลักเกณฑ์สิทธิมนุษยชนที่มีอยู่คงทำให้มนุษย์สามารถรักษาสิทธิและเสรีภาพของตนได้โดยไม่กระทบสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นซึ่งการปฏิบัติต่อกันโดยเคารพซึ่งกันและกันนี้จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสิทธิมนุษยชนที่ต้องการให้สังคมโลกเกิดสันติภาพและความเจริญก้าวหน้าขึ้นในสังคมระหว่างประเทศในท้ายที่สุด การทำความเข้าใจให้ถูกต้องตามหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ทั้งระดับโลกียธรรมและโลกุตระธรรมย่อมเอื้ออำนวยให้เกิดความรู้และความเข้าใจอัน

นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ความรู้ และความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาถือเป็นหลักธรรมที่ผู้คนในสังคมจำต้องปฏิบัติตามให้ได้ หากหวังให้ชีวิตตนคนอื่น และสังคมส่วนรวมเกิดความสงบสุขร่มเย็น หลักการภาคทฤษฎีในพระพุทธศาสนาซึ่งเมื่อนำไปปฏิบัติจึงจะทำให้เกิดผล คือ การบรรลุนิติการใช้สิทธิมนุษยชนอย่างสูงสุด เกิดมีความเห็นใจกัน ความเป็นมิตรกัน และช่วยเหลือกัน ซึ่งภาวะดังกล่าวนี้ คือ เหตุแห่งการเกิดสันติสุขในโลกมนุษย์ กล่าวคือ ภาวะแห่งการดำเนินชีวิตใช้ปัญญาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต โดยมีจิตใจที่เอื้ออาทรต่อผู้อื่นทั่วไป รวมทั้งประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามแก่คนทั่วไปเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีควรประพฤติปฏิบัติตาม ปัญญาที่รู้สภาพความเป็นจริง จิตใจที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมไม่หวั่นไหว และมีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่นนี้ จึงถือได้ว่าเป็นลักษณะการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่สมบูรณ์ในทัศนะพระพุทธศาสนา

3. การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากพระไตรปิฎก (ภาษาไทย) และหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนา และข้อมูลทุติยภูมิจากหนังสือ วารสาร บทความงานวิจัยต่าง ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย พบว่าการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนาพบว่า หลักสิทธิมนุษยชนได้กล่าวถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 6 ประการ คือ 1. สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ ถือเป็นสิทธิประการแรกของมนุษย์ทุกคน การอยู่ร่วมกันจึงต้องตระหนักเสมอว่ามนุษย์ทุกคนที่เกิดมาเขาย่อมมีสิทธิในการมีชีวิตอยู่ 2. สิทธิการศึกษา ทุกคนจะต้องได้รับสิทธิทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติ 3. สิทธิการทำงาน อันเป็นสิทธิสืบเนื่องจากสิทธิการมีชีวิตอยู่ ทุกคนจะต้องมีสิทธิในการทำงานประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตน 4. สิทธิเสรีภาพ เป็นเจตจำนงของบุคคลในการมีเสรีภาพในการพูด ในความคิด ในการปฏิบัติ แต่จะต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย 5. สิทธิในทรัพย์สิน ทุกคนเมื่อประกอบสัมมาชีพจนได้มาซึ่งทรัพย์สิน เขาย่อมมีสิทธิในทรัพย์สินเหล่านั้นและ 6. สิทธิในสัญญาประชาคม คือ ย่อมมีสิทธิในสัญญาประชาคมแห่งสังคมของตน คือ ย่อมได้สิทธิตามที่กฎหมายได้ให้ไว้ กฎหมายเป็นสัญญาประชาคมของกลุ่มชน คนทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมาย ในขอบเขตแห่งสัญญาประชาคมเดียวกัน และที่สำคัญคือ สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้รับรองและประกาศใช้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เพื่อเป็นหลักสำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาคมโลก เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 และการที่จะทำให้สิทธิมนุษยชนบังเกิดขึ้นได้จริงจะต้องประกอบด้วย 1. การส่งเสริม คือ การดำเนินการในด้านการกำหนดมาตรฐานในเรื่องรูปแบบของการออกกฎหมายปฏิญญาหรืออนุสัญญาต่างๆ 2. การคุ้มครอง คือ การดำเนินการในด้านการกำหนดวิธีการและกลไกตามอนุสัญญาต่างๆหรือโดยการดำเนินการขององค์การสหประชาชาติ และ 3. การป้องกันคือการดำเนินกิจกรรมให้คำปรึกษาแนะนำให้การศึกษาและให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆซึ่งเป็นหลักสิทธิมนุษยชนหรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามหลักสากล

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนามนุษย์ คือ การเข้าถึงความหลุดพ้น และมีหลักธรรมในการส่งเสริมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ 1. ระดับต้น ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม ระดับกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 และระดับสูง ได้แก่ อริยสัจ 4 เมื่อพิจารณาถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ พบว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสถึงหลักในการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้หลายประการ คือ หลักในการมีปฏิบัติต่อความเกี่ยวข้องกัน คือ หลักทศ 6 กล่าวถึง 1. ทิศเบื้องหน้า คือ การปฏิบัติต่อกันของบุตรกับบิดามารดา 2. ทิศเบื้องขวา คือ การปฏิบัติต่อกันของศิษย์กับอาจารย์ 3. ทิศเบื้องซ้าย คือ การปฏิบัติต่อกันของมิตรสหาย 4. ทิศเบื้องหลัง คือ การปฏิบัติต่อกันของสามีกับภรรยา 5. ทิศเบื้องล่าง คือ การปฏิบัติต่อกันของเจ้านายกับลูกจ้าง และ 6. ทิศเบื้องบน คือ การปฏิบัติต่อกันของคฤหัสถ์กับบรรพชิต และยังตรัสถึงการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยไม่มีการเลือกชนชั้นวรรณะ ไม่ว่าจะบุคคลจะเกิดวรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร หรือแม้แต่จัณฑาล ก็สามารถเป็นคนดีได้เหมือนกัน พระพุทธองค์จึงตรัสให้มองที่การกระทำมากกว่าชนชั้นกำเนิด และไม่ว่าจะเกิดเป็นเพศใด ก็สามารถเข้าถึงธรรมและบรรลุได้เหมือนกัน การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในการปกครองนั้นจะต้องยึดหลักธรรมาธิปไตย คือ ยึดความถูกต้องเป็นหลัก และต้องยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชนไว้ ส่วนประชาชนที่อยู่ในรัฐก็ต้องมีหลักพรหมวิหารธรรมต่อกัน คือ 1. เมตตา 2. กรุณา 3. มุทิตา และ 4. อุเบกขา

อภิปรายผลการวิจัย

มนุษย์มีสิทธิหลัก 2 อย่างคือ สิทธิธรรมชาติ กับ สิทธิโดยการมอบหมาย กล่าวคือว่า ทุกคนมีสิทธิโดยธรรมชาติทั้งนั้น คือ สิทธิในการหายใจ สิทธิในการมีชีวิตอยู่ในสังคม สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิที่จะทำและจะพูด หรือสิทธิในการทำมาหากิน สิทธิในการเป็นพลเมือง ส่วนสิทธิโดยการมอบหมายนั้น คือ สิทธิเฉพาะเรื่องตามที่มอบหมาย เช่น นายจ้างมอบให้เราเป็นหัวหน้าควบคุมคนแผนกขายผัก ผลไม้ เราก็จะมีสิทธิเฉพาะแผนกนี้เท่านั้น แผนกอื่น ๆ ไม่มีสิทธิ ถ้าฝืนทำก็ถือว่าทำไม่ถูกต้องตามหน้าที่ ผลงานออกมาก็จะกลายเป็นผิดไป แทนที่จะได้ความดีความชอบก็กลับเป็นความชังไป สอดคล้องกับแนวคิดของ ค้านท์ (Kant) ที่ว่า หากจะดีเป็นความดี ความชอบจากการทำหน้าที่นั้น ขอให้ดีจากการทำหน้าที่ที่ถูกต้อง หาไม่แล้วไม่ถือเป็นความดี เป็นจิตอาสาไป

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งเสรีภาพโดยไม่จำกัดเพศหญิง ชาย ที่จะมีสิทธิบรรลุนิพพาน คือถ้าใคร ๆ ปฏิบัติถูกต้องตามหลักอริยมรรคแล้วก็ย่อมได้สิทธิบรรลุนิพพานได้ทั้งนั้น เช่น ภิกษุณีอุบลวรรณาเถรี ภิกษุณีประชาบดี ก็ล้วนเป็นอรหันต์สตรีทั้งนั้น มิใช่มีแต่เพศชาย เรื่องนี้ เป็นไปตามสิทธิที่เรียกร้องกันทั่วโลกว่า ความเท่าเทียมกัน ปราศจากความเหลื่อมล้ำตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เมื่อเทียบกับลัทธิศาสนาอื่นที่ให้สิทธิเฉพาะชายเท่านั้นที่จะมีสิทธิเรียนคัมภีร์ได้ เข้าที่สวดมนต์ได้ ขอพรจากพระเจ้าได้ ดังนั้น เรียกได้ว่าพระพุทธศาสนา ให้สิทธิเสรีภาพแก่มนุษยชาติ

ถ้าบอกว่าศักดิ์ศรีคือสิทธิ เป็นคำเดียวกันตามนิยามที่กล่าวมานี้ ต้องบอกว่า ต้องทำความรู้ ความเข้าใจเรื่องนี้ให้มาก เพราะเรื่องนี้สร้างได้ นั่นคือ โดยธรรมชาติแล้ว สิทธิ ติดตัวมาแต่กำเนิด นั่นคือ สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ สิทธิที่จะเจริญเติบโต สิทธิที่จะพิการ และสิทธิในการเลือกทำ คือสิทธิที่จะเลือกประกอบอาชีพใด ๆ ก็ได้ สิทธิที่คนชอบที่สุดคือ ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือในยามภัยพิบัติ แต่หน้าที่จะถูกจำกัด เช่น ชาวอินเดีย ซึ่งมีหน้าที่ตามวรรณะ นั่นคือ ถ้าเป็นวรรณะกษัตริย์ มีหน้าที่ปกครอง คุ้มครองอาณาประชาราษฎร์ วรรณะพราหมณ์ มีหน้าที่ประกอบศาสนพิธี อบรมสั่งสอนอนุชน ประชาชนทั้งหลาย วรรณะไวศยะ มีหน้าที่ประกอบกรพาณิชย์ ทำการเกษตรกรรมการเลี้ยงปากท้องผู้คนทั้งหลาย วรรณะศูทร มีหน้าที่เป็นคนงาน ทำการรับจ้าง เป็นแรงงานของประเทศอย่างนี้ สิทธิของคนเหมือนกัน แต่ต่างหน้าที่กัน

แต่สิทธินี้ มีข้อจำกัดบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเพศกับวัยของแต่ละคน สิทธิบางอย่างสงวนไว้ให้สุภาพบุรุษ อย่างเดียว เช่น การบวชพระ บวชเณร แต่จำกัดกับสตรี แม้ว่าสตรีจะบวชเป็นภิกษุณีได้ แต่มีหลักปฏิบัติไม่เหมือนกันกับพระ ซึ่งการใช้ชีวิตจะยุ่งยากกว่า แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะบุรุษหรือสตรีก็มีสิทธิที่จะบรรลุธรรมได้เท่ากัน

ทุกคนมีสิทธิที่จะถูกขโมยข้าวของ ถูกปล้น ถูกจี้ แล้วก็ใช้สิทธิตามกฎหมายด้วยการแจ้งความเรียก สิทธิที่จะครอบครองสิ่งของเหล่านั้นกลับคืนมา แต่ไม่มีอำนาจและหน้าที่ที่จะไปจับหัวขโมยเหล่านั้นขังตารางได้ เพราะหน้าที่การจับขโมยเข้าขังคุกตารางเป็นหน้าที่ของตำรวจ ถ้าเจ้าทุกข์จับขโมยขังในตารางเสียเอง ท่านก็อาจจะถูกจับดำเนินคดีในฐานกักขังหน่วงเหนี่ยวคนอื่นให้ไร้อิสรภาพอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะ

1.1 รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรนำหลักการว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มาปรับใช้ในสังคมให้เหมาะสม และสอดคล้องกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชาติ

1.2 คณะสงฆ์ควรส่งเสริมงานด้านเผยแผ่ โดยเน้นหลักสิทธิมนุษยชนและการนำหลักธรรมในพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในสังคมส่วนรวม

1.3 สังคมจะตระหนักและเห็นคุณค่าของสิทธิมนุษยชนได้ จะต้องมีการรณรงค์ให้เกิดเป็นรูปธรรม และนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

2.1 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมในพระพุทธศาสนากับหลักการประชาธิปไตยยุคใหม่

2.2 ควรศึกษาหลักสิทธิมนุษยชนกับการปฏิบัติตามอริยมรรค 8 ในพระพุทธศาสนา

2.3 ศึกษาวิเคราะห์หลักเบญจศีลในระบบการเมืองการปกครองของไทย

เอกสารอ้างอิง

- พระครูสิริรัตนานวัตร. (2555). *ศาสตร์ร่วมสังคม*. พิษณุโลก: โฟกัสปริ้นต์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2536). *พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมชาย กษิติประดิษฐ์. (2544). *สิทธิมนุษยชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เสนห์ จามริก. (2545). *พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.